

РУСИН

ИНФОРМАЧНЫЙ МЕСЯЧНИК РУСИНІВ СЛОВЕНЬСКА
INFORMAČNÝ MESAČNÍK RUSÍNOV SLOVENSKA

В Пряшові засідала Світова рада Русинів

В суботу, 19. фебруара т. р., в Пряшові в просторах Русиньской оброди одбыло ся засідання Світової рады Русинів (дале СРР), яку репрезентували делегаты з десятиох штатів Європы і Северной Америки: Андрій Копча, председа СРР (Польско), Осиф Глипка (Русько), Михаїл Алмаші (Україна), Габрієл Гаттінгер (Мадьярско), Амалія Клеменс (Хорватьско), Дюра Папуга (Сербьско і Чорна Гора), Агата Пілатова (Чесько), Георгій Фірцак (Румуньско), Паул Роберт Магочі (Северна Америка), Анна Кузмякова і Александер Зозуляк (Словеньско).

В ході засідання делегаты обмінювали ся скусеностями зо своей роботы, взаємно ся інформували о проблемах і можностях жывота Русинів у власных штатах. При тім їх главный інтерес был заміряный на приправу 8. Світового конгресу Русинів, який ся одбуде 23. 25. юна т. р. в польскім купельнім місті Криница, де окрема іншого бы мала быти прыята за нового члена русиньска організація з Хорватьска і інших штатів, котры ся будуть хотіти стати членами СРР.

Делегаты СРР ся стрітли з найвысшыма представителями русиньскых організацій Словеньска. Дискусія несла ся около правного поставіня СРР, ей одношінях і впливу на національны

Погляд на учасників пресконференції

організації, а главні звязаны з тым фінанцовы проблемы.

В ході роботы СРР одбыла ся пресконференція, на якій шыроко заступлены новинарі могли ся дознати о поставіню і визнамі світової організації Русинів, конкретно о їх богатім діяльстві в окремых штатах. Представитель України Михаїл Алмаші поінформував, же Русины в його країні фурт іші застають невызнаны урядом як окрема народность, хоць уж 15 років фунгують русиньскы організації.

Світознамый історік і академік Паул Роберт Магочі представив новинарям друге доповнене

выдання репрезентативной Енциклопедії Русинів, історії і культуры, яке вышло т. р.

Русиньска оброда на Словеньско, як гостююча організація, приготувала про меджінародне форум Русинів красны культурный програм, в котрім ся представила Марія Мачошкова, Мілан Гарбера, Осиф Пірог з дівчатами зо свого колективу, Пульсаці – Ферко Новотный зо женов. Вшыткы ведно створили богаый вінок русиньского співу і танца, котрый ся барз полюбив вшыткым учасникам русиньской світової стрічі.

-кг-, фото авторкы

ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ – ВОИСТИНУ ВОСКРЕСЕ

Жычіме Вам бочку сміху,
на Великдень лем потіху,
Понедільок велькый згон,
полівачів повный двор.
Щасны свята Воскресія,
в родині благословіня,
Гойность дома і на полю,
жыйте в злагоді покою.

Редакція

Приходить Великдень

Каждорочні приходяча ярь приносить все радость з пробуджання природы і припоминать, же ся ближыть Великдень, звязаний з народныма звыками і традиціями.

Сімболом яри і нового жывота, який ся родить на землі, є яйце. Мальоване, або прикрашене іншыма технікама, яйчко писанка, або крашанка, мать свою історію. В європских, язятьскых і североафрицькых культурах было яйчко знаком здравя, плодности жывота. Найстаршы мальованы яйчка походять іщі з археологічных выкопавок в Передній Азії з половины 3. ст. перед нашым літописом. В 7. ст. нашли крашены яйца і на нашій теріторії. Свою традицію мають і орнаменты, котры ся на писанках выобразують. Векшынов суть на них фігуркы звірят, квітки, лісовы плоды, або і геометрічны орнаменты, тзв. „Перуновы блескы”, хрестыкы, або вшеліякы написы, як наприклад „Христос воскрес”.

Крашеныма яйчками на Великдень обдарували дівчата своїх полівачів. Готовили їх самы, причім найкраще яйчко дали своему милому. Фарбили їх єдно фарбов, варили

їх в цибулі, цвікві, креповім папері, воскова-ли, ліпили соломов, травов, або їх одротовали. Днесь можеме видіти і іншы технікы, як ліпіня готовыма образками.

Я при крашіню яйчок хосную технікы фарбіня, малюваня, воскованя і наліплюваня. Кедь яйчко нафарблю спеціалнов фарбов, здоблю го восковками, котры перед тым розтоплю в бляшанках. До палічкы запхам шпендлик і пишу вшеліякы взоры або орнаменты. Шумны суть білы яйца, на яких воском намалюю ягодкы, грибы, грозно, квіты...

Пужывам і техніку наліплюваня: умыте яйчко нафарблю темперовыма або олійовыма фарбами і дам высхнути. Кедь яйчко высхне, за два дні наліплю ліпідлом блискачки а навколо обмалюю воском розмаіты орнаменты.

Таки яйчка дарую своїм приятелям і знамым в надії, же їм помогут скрашлити їх домовы і сприємнити атмосферу великодных свят.

Ярміла Латтова, Стацін

* Редакція ІР дякує п. Латтовій за дарованы крашанкы. Видите їх на тій страні.

Робота оброды в Бардйові

Русинський оброді на Словенську (РОС) з центром в Пряшові помагають при роботі і ей окресны організації РОС (дале ОО РОС). Бардйовська ОО РОС уж од зачатку своей екзистенції ся тішыть добрій сполупраці зо Шарішским музейом. 12 років ведно організуєме Преглядку русиньского і шарішского фолклору в сканзені Бардейовских Купелів. Скоро цілий 2004 р. была в музею спрístupнена выставка під назвом Русины Словенська. Працівниці народописной експозиції ся о. і. заподівають выскумом русиньских сел, в Бардйові суть наприклад выставлены іконописны памятки. На подобній базі є

поставлена і сполупраца з Окреснов книжницов в Бардйові, котра пропагує русиньску літературу і помагає нам при організуваню бесід з русиньскыма писателями. Вышньошарішский освітній центр нам помагає при організуваню фестивалів по русиньских селах. Подяковати хочеме п. Яну Ганчовскому з фірмы ГАСП Бардйов, котрый нам пронаймає просторы і помагає при наших культурных акціях. Наша діяльність застрішує і сполупрацу із бардйовскыма школами – Гімназіейов, Строяреньским училищом, якого директором є наш активный член Інґ. Й. Гудак, з 1. ОШ, де нам помагає Мґр. В. Потічна ці з церьковнов ОШ і ей учі-

▲ Учасниці фестивалу в Бардйовских Купелях.

тельков Мґр. М. Мікотковов. Похвально треба реаговати на довгорічну роботу учителькы О. Ковалічовой із ОШ Мальцов, котра каждым роком готовить дітей на Духновічів Пряшів. Можеме собі ґратуловати, же маме в околиці добрых і активных старостів Я. Железного, Ш. Федорка, П. Сімка, А. Сурґента і інших. Ж. Лишівкова і М. Железна суть дальшы особы, котрым треба высловити похвалу за їх модераторський прояв, котрым обогачують наши культурны акції, але і В. Юрчовой, С. Ігнаціковій, М. Гудаковій, І. і Й. Мікитковим і т.д., за їх охоту і поміч. На добрій уровни є і сполупраца з регіональным новинкам Бардйовскы новости, котры часто публікують статі о жывоті і діяльності Русинів, главні з пера Л. Романа, Й. Лишівковой і інших.

Наш выбор сістематічно засідаєть в просторах Петра Родака, нашого сполупрацівника. Каждый з його членів дістане главні перед культурными акціями на сповніня конкретны улогы. Незабываєме ани на згодночіня нашой роботы, ей оцініня і крітіку.

З акцій, котры організуєме треба спомнути главні Преглядку русиньского і шарішского фолклору в Б. Купелях. О ей облюблености свідчать каждый рік проповнены просторы сканзену. Свіжо маме в памяти стрічу з 14. януара т. р., на якій сьме аналізували нашу дотеперішню роботу. Не хыбив ани розмаїтый культурный програм. Найспішнішым было выступліня дітей з МШ в Курові, під веджіньом директоркы

▲ Успішна співачка М. Железна з Хмельовой.

ОШ Ж. Лишівковой і Мґр. Гарняковой і музикантів під веджіньом А. Білого.

До 2005 р. вступає наша ОО РОС з планами, же людей з навколишніх сел, як наприклад Ш. Чорне, Андрійова, В. Поляна, Ряшов, Боглярка і т.д., ословиме нелем культурными акціями і фестивалами, але і словом і іншыма формами роботы. Хочеме їм указати богате діяльство нашого духовного розвитку і визнає захраны і утримованя того, што Русины в своей історії зробили про свій народ.

Русинський воздух зачав красно подувати нелем в сердцях нас, Русинів, але і коло людей інших народностей, котры оцінюють роботу Русиньской оброды на Словенську, яка окрема того, же ословлює і активізує Русинів, споує і вшыткых людей, котры в нашым регіоні ведно жыють.

Іван Бандуріч, Бардйіов

Кажде село мусить мати свій ерб до кінця 2006 р.

Повинностьов каждого міста і села є до кінця 2006 р. мати свій ерб. Як то є в єднім з наших окресів – у Свиднику? Подля інформацій ОУ в Свиднику, ерб у свидницькім окресі мать 41 сел і два міста (Свидник і Гіралтівці). З того є ясне, же власный ерб в данім окресі не мать іщі 25 сел. А рада тым, котры не мають ерб і што треба зробити, абы свою повинность до кінця 2006 р. зреалізувати?

Треба дати докопы історічны документи з архівів а потім пожадати Гералдїцку комісію Міністерства внутра СР о запис свого ербу до Гералдїцкого реґістра. Дана комісія посудить документацию зарекомендує пропозицію ербу на реґистрацію. Потім на засіданю сельске заступительство ерб села офіціалні установить. Меджі послідні села свидницького окресу, котры так уж зробили, патрять села Цігла, Бодружалъ і Гунківці. Остатні села тота задача чекать.

—р—

Русины в Габурі ся радили і награвали співы до радія

25. фебруара т. р. одбыла ся членська сходза МО РОС в Габурі. Вела ей председкыня п. Емілія Губова, котра притомных інформувала о роботі організації, о богатім діяльстві фолклорного колективу Габурчанка і т.д. Інґ. Павел Дупканіч, председа Дозорной рады РОС, приближыв історію, теперішні активіты і цілі РОС до будучности. Членове выбору габурской МО РОС наконець сконштатували, же членська закладня РОС в Габурі ся за короткый час розросла і своіма активітатами збогачує сполоченьский жывоť в Габурі і в околитых селах. На сходзі были прияты пропозиції

на реалізацію культурных акцій на 2005 рік – Дні русиньский традицій в Габурі, участь Габурчанкы на Фестивалі культуры і шпорту в Меджілабірцях і Віфлеємский вечур. Габурчане планують надвзяти контакты з іншыма русиньскыма організаціями і фолклорными колективами в регіоні, жебы так обогатити і спестрити дальшу роботу на полі русиньской культуры. 3. марта т. р., Габурчанка, колектив МО РОС в Габурі, награв за сполупраці А. Кандрача і Ф. Латтовой годинову релацию, котру може чутти у великодный понедільок.

—ред—

Новый председа ОО РОС у Свиднику

Членове ОО РОС у Свиднику ся 25. фебруара т. р. зышли на вырочній членській сходзі, котру отворив тайомник Мґр. Ян Калиняк. На стрічі свидницькы Русины

інформували своїх членів о роботі і господаріно організації за roky 2003 - 2004. Главным бодом была вольба нового председа ОО РОС у Свиднику. Того, на основі Станов РОС, схвалены 8. Сеймом РОС волили вшыткы членове організації. Председом ся став Інґ. Мірон Крайковіч, підпредседом Мґр. Мілош Стрончек.

Мґр. Ян Калиняк, Свидник

Габурчанка на минулорічній премері. Фоткы на тій стр. А. К.

15 років Русинської оброди на Словенську

25. марта т. р. буде 15 років од часу, коли в Меджілабірцах на засіданню Сейму была заложена нова культурно - народностна організація Русинів - Русинська оброда на Словенську (дале РОС). З той нагоди приносиме в наших новинках погляды, высловы, візії членів Виконного вибору РОС, який був зволений делегатами 8. Сейму Русинської оброди 27. новембра 2004. ВВ РОС ся складать зо 7 членів, котрым сьме поставили такы вопросы.

1. Як бы сьте оцінили діяльність Русинської оброди за 15 років єй екзистенції. В чім видите єй главны приносы а в чім недостаткы?
2. А што сучасный став в РОС, де видите найвекшы проблемы а што поважуете за єй сильны місця?
3. Яка є ваша візія діяльства РОС до будучности?

Іван Бандуріч

1. Екзистенція РОС пробудила Русинів - каждым роком є нас веце. За великий принос поважую акт кодифікації русинського языка і екзистенцію русинських школ.

2. Проблемы теперішнього ставу суть - велика асиміляція і словакізація Русинів з боку грецко-католицької церкви. Русини не мають власный музей нашы села суть маленькы і доходять там к ліквідації русинських школ.
3. Треба нам систематічно робити. Главне є, жебы ся прияли законы о фінанцуваню культуры народностных меншын і закон о народностных меншынах.

Любіца Губцевова

1. Думам собі, же РОС зробила вельо про нашых людей нелем по містах, але і по селах. Кодифіковав ся русинський язык, зачали ся выдавати русинскы новинкы, ТАД зачав грати в русинськым языку.

2. За сильну сторінку поважую то, же РОС мать добру председкыню Анну Кузмякову, яка ся в роботі визнає і знать ся о вшыткы постарати. Добрі репрезентує Русинів нелем дома, але ай за границями нашой країны. А слаба сторінка - требало бы заместнати холем єдного человека, який бы мав на старости культурны акції, котрых є в сучасній добі вельо.
3. До будучности требало бы заангажувати до роботи веце людей молодшой генерації, жебы РОС мала своїх наслідників.

Каміла Гудакова

1. Діяльність РОС за 15 років єй екзистенції не можу годнотити з власной скушености - лем з прочітаного, видженого... Зробив ся великий кус работы в области кодифікації языка

- і в культурній сфері. Тото суть носны заклады, на котрых треба дале ставляти.
2. Попередником сучасного ставу є безпыхыбы доверічна работа людей активных на полі РОС. Нич ту не є лем так, зо дня на день. За велике плус поважую культурны активіты високой уровни, vznik і екзистенцію нового періодика.
3. Стабілізувати языковий сістем, котрый бы комплексні одражав потребности языковой практики. Природным способом збудити людей з летаргії, жебы собі не писали в колонці народность таку, котра їм є чужа, або є аж на другім місці.

Петро Крайняк

1. Взникла організація, котра декларувала екзистенцію самобытної русинської народности і закінчила скоро 40-річний процес насильной українізації Русинів, не-

гацію їх права на власну ідентичность. Історічно визначным выслідком єй работы є кодифікація русинського языка. РОС бы ся мала веце ангажувати о цілосполоченьску і медіалну презентацію і вникати до сполоченьскых процесів в штаті, а то і за підпору конкретных політичных стран.

2. Теперішній став РОС є адекватный культурно-сполоченьскым, економічным і політичным можностям на Словенську. Основным фактором суть фінанції, котры не давають можливість выразно зліпшыти діяльність РОС, єй активіты і ангажованость функціонерів РОС. Сильнов сторінков РОС є і єй 15-річна екзистенція, акцептованость штатными і сполоченьскыма інституціями. Не є інше обчанське здружіння з векшов авторітов меджі Русинами як РОС.
3. Діяльність РОС бы ся мало концентрувати главні на заставіння процесу словакізації літургічных обрядів. Дальшов пріорітов мусить быти акредітація одбору русинський язык і література на Пряшівській універзіті і розшыріння выуку русинського языка на основных і середніх школах. Великий приносом бы было і виданя словенсько-русинського словника.

**Анна Кузмякова,
председнічка РОС**

1. Невысловну вдяку хочу передати вшыткым тым людям Лабірціны і околиці, котры ся заслужили, абы така організація выникла. За 15

років ествованя РОС многы люде зробили гору работы, ці уж на полі культуры, школства, выскуму, языка, історії, писательской, выдавательской і інших сфер работы. 15-річне діяльство РОС є богатим приносом росшыріння культурных традицій Русинів, але і великим вкладом до культурной касы Словенської републики і цілого світа, де жыють нашы братя Русины.

2. Сучасный став РОС є на добрій уровни. Днесь уж не може ніхто твердити, же Русинська оброда є лем горстка людей, як тому было на зачатку. Організація собі здобыла респект і достойне місце, чім ся нелем же вырівнала народностным організаціям на Словенську і у світі, але дакотры з них в многых активностях і передбігла. РОС є членом Свїтой рады Русинів. Сполупрацує нелем з культурными інституціями, школами, сельскыма урядами на

Словенську, але і з русинськыма організаціями по цілім світі.

3. Візія до будучности? Найліпше, што бы організації помогло, бы было прияты Закона о фінанцуваню культуры народностных меншын. Бо таким способом бы ся дало до работы во векшій мірі заінтересувати русинскы організації по цілім Словенську, фолклорны колективы і групи, школы, де ся учить русинський язык, культурных активістів РОС. А нелем то. Уж бы сьме не мусили жобронити пинязи на ход работы РОС. То бы впливало зо закона, котрый штат не сміє порушувати.

Ян Ліпінський

1. РО перша взяла до рук прапор русинства по 1989 р., зачала верейні глашати то, што люди дома лем потихы бісидували. Мы не Українці, мы Русины з власнов історійов і культуров. РО вказала приклад, перебродила дражку в паненьскім снігу, на котру пізніше выкročили і іншы організації.

Будь хвала і вдяка вшыткым, котры стояли в челі того погыбу, руху... Найвекшу біду Русинів виджу в несхопности довести рішєня проблему до успішного кінця. Видить ся мі, як кебы нам фурт перед цілком доходив дых або як кебы сьме забыли, што сьме власні хотіли зробити.

2. Теперь головным вопросом РОС є принести новы думкы, ідеї, котры зєднотять русинський рух з цілком захованя русинства в Карпатох на найближшых 30 років. Треба нам наголос подумати і о політичній платформі русинства на Словенську.
3. Найвече потребна є орієнтація на молодых амбіциозных людей, незатяжєных минулов добов, без предсудків і комплексів, котры знають і хотять робити про захованя русинства. Векшу вагу мусить в РОС дістати одборна работа на полю языка і літературы, історії і культуры Русинів, зо запоїньом што найвече одборників. „Танцювати і співати” можеме аж по выкопанню доброго діла.

**Ярослав Сисак,
підпредседа РОС**

1. РОС оцінюю позітивно. Єй главный і найосновніший принос виджу в єй заложіню і пережыттю. Бо од зачатку єй народжіння ся єй намагали умертвити. РОС выникла на забытїм, занедбанім перелозі а при його култивациі ся робили і хыбы, але тото є на окрему дебатю.

2. РОС жыє і на злість тым, што єй пророковали скору смерть. На мою думку, РОС мусить пошырити свою работу в регіонах. Заохотити і пробудити молодеж. На жаль РОС выпала з меджінародных народностных структур, главні, європських. Выникать вельо „приватных” русинських організацій, а тото є на шкоду русинству. Сила РОС была, але і буде в єдности і єднакых інтересах.
3. Треба посилювати регіональны організації. Обновити сполупрацу з меджінародными організаціями. Обєдинити шыткы сепарованы групкы. Бівший інтерес приділяти языку, школі і культурі. Найглавніше: мати ясний ціль і план работы, як до того ціля дійти.

Русинський програм 15.3.2005 - 15.4.2005

16.3.2005 середа

17,00-17,30 Радіоновини
17,30-18,00 Історія Русинів,
12. часть, репріза

18.3.2005 п'ятниця

17,00-18,00 Радіоновини
**22.3., 24.3. 2005 вівторок і
четверь**

17,00-18,00 Радіоновини
26.3.2005 субота
9,00-11,00 Радіо молодих
11,00-12,00 Музичны поздравы

27.3.2005 неділя

6,00-6,45 Зрадіоархіву
6,45-7,15 Гітпарада
русинських співанок
7,45-9,00 Радіомагазин
11,00-11,30 Літературна релация:
Од початку...

11,30-13,45 Музичны поздравы
13,45-14,30 Бісїда кумів

28.3.2005 понеділок

17,00-18,00 Великодны звыкы
в Габурі

30.3.2005 середа

17,00-17,30 Радіоновини
17,30-18,00 Гітпарада русин.
співанок, репріза

1.4.2005 п'ятниця

17,00-18,00 Радіоновини
**5.4. і 7.4.2005 вівторок і
четверь**

17,00-18,00 Радіоновини
6.4.2005 середа
**19.20-19.50 Русинський
магазин (на цілу СР)**

9.4.2005 субота
9,00-11,00 Радіо молодих
11,00-12,00 Музичны поздравы
10.4.2005 неділя

6,00-6,30 З радіофонотеки
6,30-7,45 Літургия ГКЦ
7,45-9,00 Радіомагазин
11,00-11,30 Історія Русинів,
серіал, 13. часть

11,30-13,45 Музичны поздравы
13,45-14,30 Фігельовник
11.4.2005 понеділок

17,00-18,00 Радіоновини
13.4.2005 середа
17,00-17,30 Радіоновини
17,30-18,00 Історія Русинів,
репріза 13. части

15.4.2005 п'ятниця

17,00-18,00 Радіоновини

patarakova@slovakradio.sk
zelinkova@slovakradio.sk
lattova.t@slovakradio.sk
pukacova@slovakradio.sk
kandrac@slovakradio.sk
ivanova.v@slovakradio.sk

Є америцькый президент Русин?

Кедь сте позерали справы в телевизії або слухали радія, кедь в Словенській републиці ся одбывав саміт двох президентів – америцького Джорджа Буша і руського Владіміра Путіна, істо сьте зареєстровали тот самый факт, як і я. Д. Буш при своїм выступі перед Братіслачанами ся поздравкав по русиньскы: *Добрыи день*. Так дослова. А так собі можеме думати, же або мать русинского радця, або русиньске коріня. В нашім реґіоні, главні в области Снины, але і в Пряшові ся тыж находять многы родины Бушовых. То бы была сранда, кебы то была іщі і правда!

—ак—

Кедь не йде Могамед ку горі...

„Принцовы галушкы” смаковали каждому, хто в суботу 19. фебруара т. р. завитав до Культурного дому в Калній Розтоці. Не шло о тіпичне словенське їдло, але о тетралне представліня в поданю артистів чіногры Театру А. Духновича в Пряшові.

Тоту интересну комедію режисера Мартіна Ольги і драматурґа Василя Турка могли жытелі Калной Розтокы і околиці видіти вдяка 2 процентам з дані фізичных і прав-

ницкых особ, котры пришли на учет Здружіня інтелігенції Русинів Словенська (ЗІРС) в Братіславі в минулім році, но главні вдяка його підпредседови Я. Липиньскому. Сала КД была повна людей. Організацію приготвила ОО РОС в Снині в сполупраці зо Сельскым урядом в Калній Розтоці.

Знама пословица говорить, же кедь не йде Могамед ку горі, приде гора к Могамедови. І так образні мож назвати выязды колектіву ТАД по нашім реґіоні, котры люде принимают з великов вдяков. Не каждый ся може выбрати за культуров до нашого крайского міста. Вірю, же Принцовы галушкы были не остатнім представліньом пряхівських артистів в нашім окресі.

**Власта Оцетникова,
Снина**

В Калній Розтоці

Принцовы галушкы - така была назва представліня, з котрым выступили артисты ТАД в нашім селі Кална Розтока 19. фебруара т. р. Зато, же у нас не маме вельо можностей культурного выжытя, люде ся на приход театру дуже тішыли. Сала культурного дому наповнила ся до посліднього місця. Сиділи там діти, молодеж і дорослы а то не лем з Калной Розтокы, але і зо сусіднього села Кленова. Выступліня герців нашого русиньского театру ся людьом дуже любило. Ціле представліня спредажали їх аплавзы.

Жытелі Калной Розтокы бы сердечно привітали і оцінили, кебы театр до їх села завітав і частіше.

*Ніколка Рошкова, 11 річна,
Кална Розтока*

Сміх через слызы (2)

Карта ся обернула

Ой, Аньо моя дорога, така ем міцно рада, же ты зась виджу дома. Та коли есь пришла з того Швайчарска? Повідай, повідай скоро, як ся там масш, што робиш і як

ся ті дарить. Бо невроком, барс файні вызераш. І парадні есь выюблікана, як порядна дама.

Боже мій а за дітми ті не смутно? Я бы умерла, кебы ем їх лем тыждень не виділа. Тоты дві дівчокы того середушнього сына такы прекрасны і шыковны, што ся на них не мож напозерати. Недавно ем їх стрітила, та ся їх прошу: „Діточкы мої, а ці вам не смутно за бабков, котра є в Швайчарску? Пише вам, або телефонує?” А они ті мі повідають: „Бабка нам телефонує. Є нам за нвов смутно, але все кедь прийде ку нам, та нам холем повно дарунків наносить і пинязі мамкі дасть.”

Што уж зробиш, Анцьо. Помагам дітьом як ся дасть. Мати буде матірьов, ай кебы пішла не знам де... Фурт буде на свої діти думати. Не так, як дакотры хлопи... А тот твій фраїркош, істо есь чула, як допав в жывоті! Знам шытко, што ся ту діє, бо собі з дітми часто телефоную і перед пару тыжнямы у нас в Швайчарску была моя сестра, та мі шытко повідала.

Видиш як то на світі быває. Як ся человеку знать в жывоті карта обернути. Тот, што хоче ублизыти другому, наконець ублизыть сам собі. Осуд є справедливый. Він бідняк думав, же кедь ся сплихтав з даяков подни-

кательков, же буде щасливый? Лемже забыв на то, же го міцно кортить палиночка а даколи аж так міцно, што не знать міры. І так ся стало, же пьяный як друк сів до фраїрчіного нового авта і гнав фрас знать де... Наконець влетів до желізной капуры даякой фірмы. Рострепав ей авто а його лем вирізали з тых блях на смерть докаліченого. Пів рока го дохторе ратовали на АРО. Днесь є покривеный і зожобраченый. Ледва ходить, лем з палицями. А його фіфлені уже такого бідного нетвора не треба. Вышмарила го на путь а іші суд пожадала в повній вышці винагородити шкоду за розбите авто. Жыє в даякім харітатівнім домі, без пинязі, родины і без своїх дітей, приятелів і знамых. Є сам, опущеный, зубожений і знищеный на тілі і душі.

Видиш, видиш, камаратко моя, як то сам человек собі в жывоті знать укривдити... Но, але повідж мі Аньо, як ся ті дарить в тім Швайчарску з твоїм старенькым другим мужом? Кебы міг, та бы мі зніс чей ай сине з неба. Є міцно рад, же уж не є сам, же мать мене. А я за його доброту і односины ку мі, ся снажу все лем добрі наварити і напечі колачів, бо знаш, же фурт ем пекла і ту на свадьбы і хрестины. А за дітми є мі міцно смутно, але мусила ем собі жывот зарядити так, як мі выходило. Дідко є богатый і щірьий. Мать лем єдного сына і єдну внучку, котры жыють десь далеко і навщівлюють го лем раз за пять років. Та собі думам, же не дай Боже, в припаді дачого, здію дашто може і я, як його жена, та холем кушнінко поможу своїм дітьом... Внуку можуть прийти і ту до Швайчарска, штудувати або і робити. Бывати будуть мати де...

Ой, Аньо моя, Аньо. Шкаредно ты побив жывот, але холем думаш на свої діти і хочеш їм помочі. Дай ті Боже здоровічко, силы і оптімізму в твоїм передераню ся жывотом.

**Марія Гірова,
Снина**

Камюнка святить 690 років

Погляд до історії

Село Камюнка належить до найстаршых сел в окресі Стара Любовня. Польскый історик Андрзей Жакі пише, же пригранична осада ествовала уж в XII. ст. Основный документ о екзистенції Камюнки походить з 1315 р., кедь Микулаш Берзевітзі, власник Любовнянского замку даватъ Микулашови з Камюнки шолтыску донацію на Хмельницю (Hobgarth), як осаду. В 1315 р. Камюнка в історичных документах фігурує під назвом Петрі віла. Документ з 1342 р. потверджує назву Лапідіс, што по латынскы значить камінь. В окремых етапах писемных памяток ся спомінають назвы: Каменік (1408), Віла Камієн (1567), Стеін (1786), Каміюнка (до 1948 р.), а потім Камієнка (по мадярскы Kovesfalva, Stejn по німецькы). Уж в середньовіку через Камюнку вела вызнамна обходна драга з Польска.

Но од зачатку село належало до паньства Любовнянского замку, котрый на зачатку 14. ст. був поважованый за вызнамный центр. Меджі 13 спишскыма містами ся тот замок в 1412 р. достав до залогы Польска і став ся центром політїчкы і господарскы силы над цілов залогованов теріторійов, котра была ку угорскій коруні знова припоєна в 1772 р. по выкупіну тых земель цісаровнов Марійов Терезійов. З дотеперь утриманых документів ся дасть вырозуміти, же у 18. і 19. ст. в Камюнці шолтыске дідичне право належало Жуковічовцам. Є то мєно, котре в Камюнці ествує дондєсь. Село і його жытелі за жыли за стовкы років немало біды. Наприклад у 18. ст. была Камюнка зо своїм хотарієм зтяжена любовнянскому паньству высокыма підданьскыма повинностями: за цілу усадлость мусили люде одробити 5 днів в тыжню з потягом, заплатити поземкову дань і дань од коміна, дати на рік 8 ґбелів зерна, 2 гусі, 4 куры, 20 яець, 2 цілы трамы і 2 половічны трамы дерева, 10 дощок, 100 шіндлів, 2 ґбелы попелу, каждую двадцятку вівцу, 1 теля, 200 головок капусты, 130 баранів, сыр і брындузу, пару возів сіна (каждый віз тягали 4 коні або воли). Тото шытко поминуло аж в 1853 р. Главну обжыву Камюнчанам давало ґаздованя і пастырство. Но по часі ся розвило і ремесельництво, главні в

19. ст. (ґарбярі, столярі, ковалі, колярі, обувници і шевці). Хоць тоты ремесла в 50. роках поступні заникали, дондєсь в Камюнці остали холем в назвах родин (Колярьіовы).

19. ст. позначіло Камюнчанів худобов і недостатком работы, што выганяло хлопів на дрітарьку або за море.

24. януара 1945 р. є дата ослободжіня села. Треба додати, же в 1. світовій войні было забито 53 жытелів села а в 2. світовій войні умерло 9 людей.

Камюньска культура

Культура в Камюнці мала од непамяти богыты традиції, котры шырили їх колектывы Барвінок і Радость, котры выступовали на многих сценах дома і за границями. З їх діяльством суть споєны такы вызнамны мєна, як Штефан Бітнер, Юрій Ванчік, Анна Ванчікова, Гелена Выросткова, Анна Сташакова, Янко Срока, Надежда Грегова, Іван Стебіла і многы іншы. За посплідні рокы ся уж-уж виділо, же тоты колектывы заникнуть і красны культурны камюньскы звыкы не будутъ мати такый тренд, абы надвязали на тоты давны пребогаты традиції. Але став ся зазрак, нашов ся в Камюнці молодой, талантованый і запаленый фолклорнов факльов человек. Його мєно є Мартін Караш, котрый нєлем же надвязав на попередні традиції, але обновив ціле культурне діяльство Барвінку а ведно з ним воскресив і зактівізовав цілу плеяду молодых людей. А нєлем він, до шыріня культуры ся запоїла і дірекция з учительскым колективом матерьскы і основной школы зо своїма школярями в Камюнці. О їх красным репертоарі свідчать многы акції, як Рождественный вечір, Пуцаня, участь в акціях Співы мого роду в Гуменнім, Меджілабірцях і Свиднику, Вечір славянскыи взаємности в Старій Любовні і т. д. Камюнка до днешніх днів є місцьом одбываня уж 40. річника Фестивалу русиньского фолклору, котрый ся на камюньскім амфітеатрі одбываєть уж многы рокы і матъ велику підпору з боку Сельского уряду, польногоспо-

дарьского друства і іншых організацій і фірем в Камюнці.

Богатый фолклор Камюнки днєсь найдеме в неєднім выданю. Но найбогатшый репертоар камюньскых обычаїв є в книжці камюньского родака – писателя і байкаря Миколая Ксеняка. Книжка вышла під назвом О камюньскых майстрах (выдала Русиньска оброда в 1994 р.). Є то дороґоцінна книжка, котру бы істо хотіло мати każde село. Чом? Книжка є написана легков поетічнов формов, де суть поданы камюньскы звыкы цілого рока (спомяньме холем дакотры части, як: Народив шыя дрытарь, Ой, на Петра-Павла, Кошят луку, кошят, дівкы воду ношят, Пастусі, Звут луку-поляны і т. д.) М. Ксеняк мав досправды копу работы, жебы позбирати ціле богатство камюньского фолклору, традицій, реалных пригод конкретных людей. Є то і погляд до жывота Камюнчанів а то значить і до історії села. Много з описаного автор пережає на власній скорі. Каміюнка (выдало СПВ Братіслава, ВУЛ Пряшів – 1982) є дальша книжка, котра є зеркалом Камюнки і шыткых области ей жывота.

▲ Дротарі на фотографії, зробленой в Угорьску в 1913 р., припоминають як жыли Камюнчане в минулости.

Т. р. ся Камюнчане готують на дальшый фестивал, на котрім привитають своїх краєнів з чеського Хомутова – колектив Скеюшан. Суть то други і треті генерації бывшых Камюнчанів, котры ся выселили до Румуньска і вернули ся дому? Холем до републікы, з котрой їх родичі і прародичі одышли. То значить на Чехы до Хомутова і дондєсь у своїм колективі співають камюньскы співанкы.

Сучасна Камюнка

Т. р. Камюнка буде святити 690 років свого ествованя. З той наґоды готує

Сучасный фолклорный колектив Барвінок

▲ При вступі до Камюнки вас привітаєть красна фарєбна табла.

Сельскый уряд на челі зо старостом Миколаєм Митником многы культурны і шпортовы акції. М. Митник стаорстує в Камюнці уж 15 років і доба його функції свідчить о тім, же не є планый староста, кедь го люде і надале волять. Але жебы мати образ о модернім селі, котрым Камюнка досправды є, треба повісти, же уж 8 років є село сплінофіковане, матъ зробеный водовод і каналізацію, красны парк, культурны чекарні автобусовых заставок, порядок в цілім селі. Люде, главні молода (в школі ся учить 200 дітей) і сердєня генерація, жыє культурным і шпортовым жывотом, Барвінком, футболем і волейбалом. Пониже села, до дразі до Гнізд, ся находитъ пила, котра ріже дерево і додавать домашнім і заграничным одбирателям. То значить, же поміч є од камюньскых лісів. В селі ся находитъ веце потравиновыи і іншых склепів, корчмы, подникателі. Но і так люде не находитъ дома достаток работы, ани в окресі ці регионі. Зато многы з них одышли до Америки (120), Німецька, Ракуська, Таліянська і інде. Хоць у селі є друство спеціалізоване на рослинну і живочішну выробу, котре даколи жывило векшыну жытелів, ани того уж днешнім потребам Камюнчанів не стаціть.

Візія до будущности

Каждая область жывота Камюнчанів матъ великы перспектывы. Много залежить і од штату, як буде підпорвати в дальшых роках активіты сел, абы ся утримали. А нєлем то, але жебы і проспєровали. Камюнчане суть шыковны (зо села взышли многы вызнамны особыно з шыткых сфер жывота, котрых мєна бы заповнили цілы новинкы) і способны люде, лєм сучасный штатный тренд не думать в потребній мірі на жылот села, веце ся зосереджує на міста. Главні на Братіславу а выход републікы висить дєсь на пяті, котрому ся малоколи штось уйдє. Візія Камюнчанів до будущности є ясна – зреконструовня соціалных заряджінь сельского уряду, дому культуры, цінтеря, дому смутку, стріхы над матерьсков школов і тд. Є того веце, але шытко стоить пинязи а тых не ставать. Оставать лєм надій, же ситуація в штаті ся оберне ку ліпшому.

А. Кузмякова,
фоткы авторкы і архіву

СЕРДЦЕ МУ БЄ ПРО МУЗИКУ

Мено нашого юбіланта **Штефана Ладіжиньського** є великыма буквами записане до памяток сценічно - музичного уменя на Словенську і в Чехах. На конті мать коло 280 хороовых співів, 300 музичных перекладів, десятки сценарів - то плоды духовного богатства умелця, визначного культурного діятеля, автора цілословенської выставки Русины на Словенську, музичного складателя, публіциста, бывшего председателя Русиньской оброды на Словенську і члена Рады влады про народности при Уряді влады СР. Народив ся Ш. Ладіжиньскый 7. марца 1925 р. в Матисовій, в ро-

дині священника. Його старшый брат Миколай быв визначный фільмовый і театралный герець, знамый в Жіліні, Мартіні, в прашівскім ДІЗ і УНТ (теперь ТАД), ці з фільмів Ю. Якубіска.

Глубоко до серця Ш. Ладіжиньского вникли фронтовы пісні, якы, як сам гварить „родять ся під подыхом смерти, но суть чутливы і щіры”. Може і тот жанер дакус посунув його професіональны крокы ку найвекшым армандным умелцькым колекцівам в Братіславі ці Празі. Быв і в умелцькій раді міністра Народной обраны, створив успішну воєнську поему, котра ведно з музыков Е. Ф. Буряна творить красну ціловечірню армандну кантату „Мир на оцелі” (высоко оцінену і тогдышнім президентом бывшой ЧСР А. Запотоцкым).

Кінцьом 50. років приходить Ш. Ладіжиньскый до родного краю – до Пряшова і ставать ся умелцькым діректором ПУЛЬС-у. В 1965 – 1969 р. є в позіції шефдраматурга братіславского СЛЮК-у, потім веце як на десятьріча закотвив в „домашнім” арманднім колекціві Я. Налепку в Братіславі. Як функціонер Словконцерту (1980 - 1989) зряджує культурный станок забавного уменя - „Штудіо С”, котре ся як „театер

без герців” ставать місцьом „comebacku” Ласіцу і Сатінского. Одоход до пензії в 1989 р., не значить про Ш. Ладіжиньского дефінітивне завершіня професіонального жывота. Очарили го хороовы співы, хопив ся дірігентьской тактовкы в хорі Кірілометодіон при храмі Пovýшіня св. Крижа, з котрым є звязаный доднесь. Його русиньске коріння і душа ся о. і. проявили у веджіню Русиньской оброды в роках 1999 - 2001. К ей десятьрічному юбілею зреалізовав выставу Русины Словенська. В Русовцях при Братіславі, де жыє, заложыв колекців Русовскы внучата. Умелцькый потенціал Ш. Ладіжиньского ся розмінив на дрібны і нашов собі успішных наслідників в дальшых поколінях родины Ладіжиньскых. Молодшій генерації, главні в навязности на конкурзы Місс, є істо знаме мено його сына Іва Ладіжиньского - узнаваного хореографа. Мандарінка - Дарінка, аліас Мішка Паштекова є зась внучков славного дідка, котрый 7. марца т. р. ославив прекрасный жывотный юбілей. Вісем крижіків на плечах пана Ладіжиньского скрывають в собі превеликы духовны цінности, котры будуть богатов студенков іншпірацій і про дальшы поколіня.

вого квартета при Русько-Україньській радіосекції ЧСР о аж до такой міры, же єм зрадив дві высокы школы - комерчне інжнірство і право. Ангажовав єм ся в музичній сфері, діріговав єм хоры і оркестер. Малым выбочіньом про ня было, кедь єм як знамый руського, таліянського, мадярьского і німецького языка перекладав на Міністерстві ввнтра вшелякы урядны документи.

В репертоарі вашого квартета не хыбили ани русиньскы співанкы. З поступом часу ся выпрофілював 40-членный Оркестер славяньской музыкы, котрый сьте діріговали. А ішли сьте дальше за своїми професіональными метами...

► Моя дальша драга была пестра. Під моім веджіньом vznikнув Ансамбель Кпт. Налепкы. Потім єм був і закладательом, першым „начальником” і умелцькым шефом Армандного умелцького колекціву в Братіславі. З великов почливостьов і радостьов споминам на десятьріча мойой пражской екзістенції, де єм ся став шефдраматургом Армандного умелцького хору Віта Неєдлого. Повірили ня вести хор в Централнім арманднім домі, сполупрацовав єм з колекцівом летецькых сил...Спознав єм много інтерсных людей музыкантів, складателів, текстарів, хореографів, дірігентів, театралных умелців - Е. Ф. Буряна, Й. Фадргонса, М. Барвіка, проф. Сікору, Огоуна, Шмока, Гошкову і. тд... При каждім з них ся было што учіти, в многих єм нашов приятелів.

Послухали сьте голос родного краю і кінцьом 50-тых років приходите домів, до Пряшова, де ваши крокы ведуть до ПУЛЬС-у. Што значів тот жывотный період?

► Про мене то были рокы гляданя талантів і приправы їх до работы в колекціві, який требало реконструовати зо статічного на колекців сценічно-дінамичный,

Довольте на слово, пане юбіланте

Як споминате на дїтство, было безстаросне або в тім меджівойновім часі о дачім інішим?

► До школы єм зачав ходити в Мальцові, де переложыли служыти нашого отця - священника. Там ся, на жаль, розпало і манжелство родичів. Одышли сьме з отцьом до Пряшова і ведно з братом сьме жыли у діда і бабы Ладіжиньскых. В Пряшові єм скінчів людову і музичну школу і дале продовжував в штудіях на тогды заложений Рускій гімназії. Доднесь єм неспокийный і уражений, же в теперішніх часох „свободы” ся історія так фальшує. Вышла книжка к 50-річу заложіння, чудуй ся світе, Україньской гімназії в Пряшові. На першій страні є фотка „першых школярів” той школы. На ній в середині першого шору - Штефан, значить я. Ходив єм до той школы, але українського слова єм там не слыхав. Были сьме школярми Руськой гімназії, котру заложыв блаженный П. П. Гойдіч. Тенденції, якы ліквідували вшыт-

ко наше, власні не ліквідували, але перемінляли на українське, называм сталінсько-українізачным. Кедь ся домагаме направи кривд кричать, же їм береме українскы школы! Де ся потім поділо веце як 300 наших школ?

Зажыли сьте часы проста-ліньскы орєнтованых активістів, українізацію...

► Зайду аж до деталів, же сьме лем меншецінна одрода українського народа... Україньскый народ собі нашов власну драгу і спосіб розвиваня своей культуры в своїх регіонах, розвинув свій язык, мав і мать свою літературу, пісні...Ку тій великості і успіху му не требало дегонестовати чужде, язык, фолклор і тд. Тото хыбовало лем сталінськым прислужовачом, котры были під руками кремлівской паньской еліты. При тім стачить взяти документи о списованю людей в нашім регіоні од 1600 р. і попозерати, же люди были: Ругтены, Русы, Руснаци акцептованы урядами. І днесь треба

рахувати з тыма фактами, кілько людей ся голосить ку материньскому языку русиньскому а кілько ку українському.

Матуровали сьте на гімназії в Баньскій Быстриці як першый повойновый, або „змешканный” матурант. Свою умелцьку музикантську драгу сьте одитартували в Братіславі. Не думали сьте даколи, же ся найдете в дакій інішій сфері?

► Фурт ня то якось тягало до музыки. А заложіня балалайко-

▲ На фотці Штефан Ладіжиньскый (впереді), як председа Русиньской оброды на Словенську.

▲ Уловок Штефана Ладжіньского з русовского озера – 107 центиметрова щука, котра важыла 9,88 кг.

животаспособный. До ПУЛЬС-у ем пришов на зачатку його третей сезоны, кедь му грозив колапс, заник. При моім одході в 1965 р. був в такім ставі, же міг репрезентувати на заграничнім турне. Обогатив ем репертоар, причім великов опоров мі были Ю. Цімбора і М. Немцова.

Напроти вашому неспорному приносу про пряхівський ПУЛЬС, означили вас етикетков „деукраїнізатора”. Зато, же сьте давали простор русиньскому фольклору, што была о. і. причина вашого одходу з Пряшова. Вернули сьте ся назад до Братіславы...

► Быв ем даякый час шеф-драматургом СЛЮКУ. В 1969 р. приходжу до колективу в армادی, котрый ем свого часу заложыв. Позицію збормайстра ем прияв і в суборі Т. Г. Шевченка, інтересовали ня сценарі малых форм, по-пробовавав ем ролно сценарісты і драматурга. Сполупрацовав ем вельо з музикантськыма особностями - І. Базліком, В. Матушіком, П. Гаммелом, П. Сماعيلом... Моіх сценарів ся режійні уяли П. Оравец, М. Какош, Б. Крамосіл.

Ваша далекознама діяльність, способность проникати до психології умелецькых колективів і організачны способности мали за наслідок, же сьте ся стали закладательом і шефом „Штудія С”.

Быв то першый агентажный театр у сфері тзв. народных демокрацій. Підпору ем нашов у втодышнього міністра культуры М. Валка, а так ем був менований шефом „Штудія С” з позиційов намістника дірктора Словконцерту. „Штудія С” по 9 роках мойой „влады” перешло до рук М. Ласіцы. Є то единечный театр з неспохыбнительным профілом. Агентажне, то значіть без сталого колективу,

герці суть ангажованы на театром выбранный титул, причім оцінены суть за прямый выкон.

В 1989 р. пришов одход до пенсії. Обернув ся ваш живот ближже ку родині? Конечні мали сьте веце вольного часу. Прозрадьте нам дашто з родинного живота...

► До пенсії ем одышов з власной ініціативы, по театралній сезони 1988/89. Попри роботі ем ся стиг оженити, а днесь виджу, же барз добрі. Моя жена танцьовала в ПУЛЬСі, потім в СЛЮК-у - з того видно, же стояла цілый час при мі. Ішла за мнов з Прагы, так-повіджено, до незнама. З нашого взтягу маме дуже добру дівку Катку і шыковного сына Іва (неповім дуже шыковного, бо мать веце як 40 років а фурт є старым парібком). Маме дві внучкы - тота старша Мішка, перед пару роками знама як Мандарінка - Дарінка, в тім році промує на філозофічкій факулті, де ся оддавать своїй великій ласкі - естетікі. Молодша Мартінка т. р. матурує. З ласков проблемы не мать, але vybrати собі високу школу, ці даякый ціль до будучности, то уж не є такє ясне..., сама ділема.

Думам, же ваши дны оддыху суть і так до великой міры наповнены музыков, компонованьом ці писаньом. Знамый є ваш інтерес до работы з дітми...

► Є правда, же в посліднім 20-річю ем написав серію дітських співанок, котры саме з колективом Русовскы внучата наспівали на МГ газету. На жаль, колектив заникнув. Генерация дітей доросла а я ся чую уж старым на гляданы новых талантів. Теперь ем докінчив сценарь і управы про дітське співацке тріо зо слачіковым оркестром, трианглом і. тд. Про Дітський колектив СРО. Про нашы

русиньскы діти ем написав ціклус Азбукарня подля текстовой предлогы Штефана Сухого.

Окrem споминаного сьте ся в музичній творчости прославили і жанром важнішого характеру - церьковныма хорами выходного обряду. Є то тяжкый жанер а притім мало фреквентованный. Што вас ку тому привело?

► Кінцьом 80тых років, на погробі свого краяна - греко-католика, понорив ем ся на обряді до співу. Мелодії знамы, але тот народный вецеголосный спів, котрый ся мі врыв до памяти з Мальцовского храму, з пряшовскых богослужб і обрядів, з шумяцкых свят - тот ту не быв...вытратив ся...Заказ віры і обрядів а тыж то, же каждый быв при братіславскых богослужбах з іншого села, окресу або регіону, то вшытко взяло співу його красу, котра пахла музичнов і духовнов гармоніов співу. Вельо хыбіло до того, жебы чловек міг повісти „то є наше”. Про мене то не было наше...хыбіло мі то...зохабыло то во мі такый слід, же ся зродила ідея написати тоты співы як шти-

▲ Знама співачка Міхаела Паштекова, внучка Ш. Ладжіньского, котру найвече прославила співанка Дарінка – мандарінка.

ріголосны про змішаны хоры. Дістав ем ся ку хору Кірілометоден, при нашім братіславскім храмі, ку управам співів, ку діргованю. Опоров і помочов про ня був старый співкласник з Пряхівской гімназії, добрый співак Мікі Яночко. Одразу ся мі перед очами вынорила пряхівська етапа 8 - 16 річного хлопця. Повів ем сі, же тоты співы нашой епархії облечу до 4-голосного хору, зроблю їх приятельныма і зрозумітельныма. Од того часу не перешов ани тыждень а може ани день, жебы ем не сидів над нотовым папірьом.

Повіджете нам о ваших творах дашто ближше, конкретніше...

► Мам наприклад готову Літургію Й. Златоустого, співы ку Рождеству, Воскресеню, і. тд. Мам за собов вецє як сто хорів, не лем написаных, але і нашгудованых з хором Кірілометоден, котрый фунгує главні вдяка братіславскым Русинам. Дакотры хоры ем понукнув і єпископству - першый раз за еры о. Гірку а другый раз недавно, кедь ем ся дознав, же греко-католици мають сунтел єпискаткый вікаря про Русинів. Послав ем доведна коло 150 титулів, без нароку на гонорар. А выслідок? Моя работа остала без інтересу.

Довгы рокы жысте в Русовцях при Братіславі, умелецькый живот вас завів на не єдно місце на Словенську і за його граници. І так цілов свойов душов остава-те Русином. В 1999 - 2001 р. сьте стояли в чєлі Русиньской оброды Словенська. Як позерате на проблематику русиньства?

► На жаль, мою творчу роботу, не заєвідовали ани в РО. Кедь ем свого часу крітізовав за нетранспарентность господарія веджіня Народных новинок і Русина, зараз ем був вымазанный зо списку учасників Світового конгресу Русинів в Празі. Одвтоды ем власні на другій коляї.

Одрадило вас то од дальшой работы?

► Про Русинів роблю і буду надале робити. В Братіславі ся русиньскый живот розвивать не легко. Я пробує стмелити доведна групу молодых, котрым хочу дати на плєчі хомут русиньства. Є то блажене чутя - з каждого кроку зробленого в тім запрягу. Дотеперь ем гордый, же ся мі подарило зреалізувати выставу Русины Словенська. Шкода лем, же не вшыткы „спочатку активны” сполупрацовали так, як обіцяли. І так ся то подарило! Потягли сьме то од Братіславы через Свидник, Стару Любовню, Пряшов по Бардйовскы Купелі.

Што іші робите в тых зрілых роках?

► Што роблю? Компоную, сплю, ходжу по дохторах, даколи загіршу, даколи ся тішу з часу, рыболову. Переживам старости і радости дітей, внуків, знамых, крью ся перед тым, што ем іші не зробив.

За розговор дякує і вшытко найлітше в дальшій жывоті вінчує редакция IP

Русиньска оброда на Словенську вінчує Ш. Ладжіньскому Многая і благая літа

Русинська свадьба з околиці Меджілаборець (3)

Досвадьбяны обряды – сватаня або спросины

Першым важным досвадьбяным обрядом были спросины. Кедь уж паробок міг ся оженити і мав выбрату даяку дівку, давав знати родичам. Ставало ся, же ініціативу у женино сына брали до своїх рук родичі, котры із сыновым выбером были спокійны або радили му взяти другу. Доходило меджі сыном і родичами ку неєдному недорозумію. А так старшы раду не раз мусили дорікати своему потомкови: Або ся ожениш з тов, што мы ті гвариме, або ся ті женити не доволиме.

Кедь ся конечні обі страны догварили, тогды на спросины ку дівчиным родичам ішов отець молодого, брат, уйко або дахто з родини. Жениха без отця заступляв хресный отець. Было і таке, же просотарі найперше дали знати родичам молодой, же прийдуть ей просити. Даколи ся так ставало, же у обыстю молодой о сватаню не знали. Зато в такім ґаздівстві, де была на выдай дівка, мусила быти приправлена палінка і дашто ліпше на закусіня.

У своїм селі ходили на спросины пішо, але на друге село возом а в зимі на санках. Просотарі ішли переважні вечері або скоро рано. Як прийшли під двері, задуркали і гварили: Гей, ґаздо, дома ваша дівка? Із хыжы одповіли: Дома, дома, лем подьте дале.

Дівка, збачившы просотарів, утікаты ся сховати до коморы. Просотарі входять до хыжы і кланяють ся: Слава Ісусу Хрісту! Домашні одповідають: Слава навікы Богу! Родичі молодой: Вітайте у нас і сідайте. Родичі жениха: Дякуєме шумні, але ся нам ани не оплатити сідати, бо ся барс понагляме. Родичі молодой: А што вас ту так пізно (скоро) непристрічавшы, добры люде, пригнало? Родичі жениха: Чули сьме, же мате на продай ялівку, та пришли сьме, ці бы сьте нам ей не продали. Родичі молодой: Та увидиме, што ей будете цінити.

Потім ся бісида ставать конкретнішов і зачинать ся гостина. Мати дівкы приношать палінку, оріхы, хліб, ґірський сыр і кладе яшницю. Кедь родичі будущей молодой суть спокійны з наставляючим зятюм, та одкликують ся на свою дівку: Та мы не знаме, ці ся наша Маря з ним злагодить. Отець дівкы: Стара, олем ідь за Марьов до коморы. Мати приводить дівку. Дівка є заганьблена, але на вопрос одповідать, же она за Івана піде, але не знать, як будуть хотіти отець і мама. Потім отець молодой гварить: Добры люде! Та того, на чім ся ту днесь догадуєме, не така проста річ, то є річ важна. Требало бы, жебы ту пришов Іван, жебы ся нашы діти увиділи і подали собі руки, бо як то мож, як гварять, продавати мачку в міху.

Тогды єден із просотарів іде закликати Івана, котрый остав дома. Остатні ся гостять і догваряють ся на матеріалных условиях свадьбы. Найчастіше просотарі просили од родичів молодой пів осьмины або дві стовкы а ку тому корову або ялівку. Тот дар ся зве частков або застрьов. Кедь была частка догварена, могла ся плановати свадьба, але ставало ся, же ай наприк ласці молодых, непогоджіня ся на частці значіло розлучіня.

Як молодой приходить, усаджають го за стіл і знова ся розбігає гостина, главным чінником якої є фляшка палінкы, з котрой каждый собі наливать. Кедь фляшка перейде до рук молодого, радять му, абы собі черкнув із свойов будучов. На то молодой ся обертать ку молодій словами: Марьо, дай Боже здравя! Молода одповідать: Дай, Боже! І обоє выпють до дна. По скончіню гостины просотарі одходять домів.

Много раз родина молодой слово не дотримала. Свадьба уж ішла, требало іти до шлюбу а молодой, силеный родичами ся одмагав іти за молодов. Кедь сторона не пристава-ла на догварену частку, молоды ся мусили розыйти.

Спросины ся одбывали і тогды, кедь ся дівка выдавала за вдовця, або як паробок брав вдову.

Спросины были важным актом, у котрім не было місця ани про смуток, ани про спів. Пару днів по спросинах родичі молодой ідуть до дому будущего зятя на оглядины (обзерати углы, углины), абы пообзерали обыстя, ґаздівство, де буде бывати їх дівка. На оглядинах, углинах обі страны ся догваряють на дальшій акті передсвадьбяных обрядів на руковинах.

Колись на Лабірціні ся ставало, же родичі молодой в зимушнім часі углин находят серед двора жениха нерозобратый і снігом засыпаний віз. Така недбанливість вела родичів дівкы, абы ей забранили побрати ся з непорядным парібком, бо думали, же не буде добрым господарьом.

У часі углин ся одбывала мала гостинка, но без співу. Такой по спросинах а даколи по углинах одходять молоды на фарьський уряд до священника писати оглашкы, котры священник три раз (три тыжні перед свадьбов) оглашовав у неділю по літургії. Дакотра із оглашок могла быти выголошена у свято серед тыжня. По оглашках молоды не мусили іти на нотарьський уряд, бо о їх шлюбі священник давав знати нотарьови. Оглашкы в церькви священник оглашовав: Свята мати церьков оглашує, што честный младенець Іван Чічвак, народжений 6. апріля 1925 року, грекокатолик з Рошковець, сын Михайла Чічвака і Марії Чічваковой, заручів собі чесну дівку Марію Шантову, грекокатоличку з Рошковець, дівку Михайла Шанты і Елены Шантовой. Оглашають ся по першій раз. Хто бы меджі нима знав даяке препятствіє, про котре бы не могли вступити в брак, должен ознамити святій матери церькви.

Рідко ся ставало, жебы дахто доніс на молодых скаргу. Найвеце доносив было, кедь молодой або молода мали прияти шлюб проти власній волі, бо ку шлюбу были силены родичами. Скаргы требало потвердити присягов у церькви на святе евангеліє. Інакшы причіны заглашіня спочівали в тім, же шлюб ся не міг одбыти з ґенетичных причін.

В предсвадьбянім часі молодята мусили ходити учіти ся на фару. Называло ся то „ходити на отченаш”. Змыслом той науки было, абы молоды знали жыти подля принципів християньской моралности. По першых оглашках у церькви валальскы люди называли будущу пару молодым і молодов, або молодыма. За оглашкы платив священникови молодой. Суму встановльовав священник.

Кедь меджі молодыма по оглашках пришло ку недорозумію, котре їх привело ку розлучіню (вернути собі слово), тогды подля обычаїв тот, што „вернув слово”, мусив заплатити „за ганьбу”

тому, кому тото слово вертав. Сума была становлена третьов особов. Молоды люди, найчастіше пастырі або пастырькы, по першых оглашках знали приспівовати іронічны „ладканкы” о молодых і їх родичах:

1.
*Іване, небоже,
шкода твого мена,
же ті не выросла
в Рокытові жена.
Але ті выросла
за трьома горами,
за трьома горами
з кривьма лабами.
Руку як палиці,
ногы як кланиці,
голова як кавка
а бріх як опалка.
Руку як палиці,
ногы як кланиці,
руку як папулі,
очі як цібулі.*

x x x

*Сива коза, сива,
Дзвоник ся ей кывать,
старый парібчико
бере дівчатиско.
У Борцовім дворі
зозуля кукала,
давно я там, давно
Івана чекала.
У Борцовім дворі
два мотузы вісять,
не ходь ты там, Марьо,
бо тя там завісять.
Піде Маря, піде,
де ся нич не родить,
лем дрібны бандуркы
што їх ідять куркы.
Не бій ся ты, Марьо,
добрі ті там буде,
твіко круп до горьце
чітати ті буде.
То по єдну, по дві,
то, Марічко, тобі,
то по шість, то по пять,
то про вшытку челядь.
Не плач, Марьо, не плач,
не бере тя смаркач,
лем ты такый бере,
што до кірця (обсягова міра) сере.
З курками на поді,
з свинями у кучі,
будеш ты ходити
ку мамі плачучі.
Не бій ся ты, Марьо,
не будеш хліб печі,
непече ті Іван
дость помеджі плечі.
Подумай ты, Марьо,
за кого маш піти,
бо то не до ябка
квасного вкусити.
Бо до ябка вкусиш,
їсти го не мусиш,
за кого раз підеш,
та з ним жыти мусиш.*

(Село бывший Гуменьський Рокытів, теперь Рокытів коло Гуменного

Танець як життя - життя як танець

Дахто бы повів: „Та што то за дурнота, цілий жывот ся інтересувати танцюм, што ті то може принести? Ту єм собі спомянув на село Леґнаву, на 60-ты роки, як ся там на амфітеатрі організували фестивали. Выступив там і ПУЛЬС. Кедь на сцені ішов танець Гопак, двоє порядны хлопи - Русины з ужасом позерали на выконы танечників. Барз ся їм то любило, ведно ляпали і крутили головами. Наконєць еден з них гварить: „Хлопе, та радше буду до смерти в лісі дрыва рубати, як бы єм мав так танцювати”. Тоты щіры слова были найвекшов оцінкою той прекрасной, але нелегкой работы.

Меджі нами суть люди, котры свій жывот присвятили народному або і класичному танцю – балету. Еден з них – **Юрко Гоґа**, родак з Меджілаборець, ся 3. марца т. р. в повнім здоровю дожив прекрасных 70 років. Юбілант є доворічним танечником, танечным педагогом, хореографом і режисером, котрый нелемже одтанцював море танців і танечных ролей у світових балетох, але і виховав много фолклорных і класичных танечників.

Спочатку Юрко Гоґа може ани сам не знав, кым хоче быти. Роздумовав чого ся хопити, кедь ся дізнавать, же у Меджілабірцях закладають Український народный ансамбль пісні і танцю. Писав ся 1953 рік. Довго не роздумовав. По конкурзі ся Юрко ставать членом танечного колективу нового

ансамблю, котрый за короткий час переходить на Цемяту ку Пряшову. А так Юрко ведно з закотрыма своїма колеґами (М. Бабейом, А. Вышньовським, М. Лісоньом, Е. Куліковом) переходять до СЛЮКУ в Братіславі, де їх як готовых танечників з радостью витають. В СЛЮКУ ся ани не стигнув заґріти а уж требало руковати. Так ся нашов у Воєнськیم умелецькیم колективі Я. Налепки в Братіславі. Кедь ся 2. мая 1955 в братіславськیم ПКО предвели (ведно з Е. Сметаном) зо своїм Гопаком, ляпали їм і Александровці. Воєнчина не была про Юрка атрактивна і як зарытый паціфіста, іде до Штатного театру в Брні, потім до Театру О. Цтібора до Оломовца і до Балету Прага. Хоць походив цілу републику, фурт го то якость тігало ку своїм на выход. А так приходить до Штатного театру в Кошыцях, як танечник, педагоґ і хореограф.

В 1971 р. ся ПУЛЬС рыхтував на три місячне турне до Канады і УСА. Умелецька директорка М. Немцова добрі знала, же цілий програм мусить быти добрі припавлений а не зохабила нич на нагоду. Понукла місце танечного педагоґа тогды 37-річному Ю. Гоґови з тым, же буде мусити в Америці і танцювати. Од того часу Юрко Гоґа оставать з піддукланцями надовше. Ту зачав творити на базі фолклору як режисер і хореограф. Робив на вельо програмах, як наприклад: Мелодії Карпат, Жывот є любов, Піддукланьскы квіты, Леть, пісьно моя, Під сонцьом слободы, На веселу ноту, Ехо нашых днів, Вінок мій зелений і много далшых.

По часі Ю. Гоґа, я танечный АГАСВЕР вер-

тать ся до Кошыць, як хореограф і шеф балету, де створив балетны ролі в інсценаціях Лабу-те озеро, Жізель, Бал кадетів, Бахчисарайска фонтана, Спляча красавиця, Камяна квітка і. тд. Знова реалізує танечны балетны композиції, як: Шаточка, Червений мак, Ей, гусарі, Леґенда о любви. Проявив ся в опері і драмі, наприклад в грах Євґеній Онеґін, Чорт і Кача... Спомянути треба його сполупрацу з бывшым УНТ і хореографічны работы на опері М. Старицького Ой, неходи, Грицю в 1985 р.

Помалы приходить пензія. Ю. Гоґа не мать покою, фурт го, як Русина од кости, тягать ку русиньскому фолклору. Помагать ПУЛЬСу. Ставлять програмы Стежками мого краю і Жыва краса. Надале учить молодых танечників, співаків і музыкантів професіонального сценічного прояву, передавать їм свої скушености.

Цілий жывот робив нелегко. Даколи може не мав часу ани ся наїсти. І кедь може быв даколи і голодный, гріла го радость з успіху, котрый вдяка своїй роботі жав нелем в Кошыцях, Пряшові і по цілім бывшым Чеськословеньску, але і на світових сценах. Треба повісти, же слава ПУЛЬСу стоить у великій мірі праві на плечох нашого юбіланта. Пожелаєм му вельо здрава, покою і много успіхів в його дальшій жывоті.

Наконєць, Дюрі, желаме ті іші тото наше театралне – Zlom váš!, або по русиньскы: Полам каркы!

Андрій Гнат, Пряшів

Пословиці

- Голова сивіє а розум шаліє
- Лінивий і під стріхов змокне
- Спомянь дябла, та ся зявить
- Як собі постелеш, так будеш спати
- Де є хліб і вода, там не є голода
- Што по наґлі, то по дяблі
- Де тя не просять, най тя чорти не носять

▼ На просьбы многих читателей наших новинок друкуем текст і мелодію того часу найлюбленішой співанки.

А ЧІЯ ТО ХЫЖА

Машына черкоче а дівчатко плаче,
Верни ся мі, верни, мій милый козаче.
Не вернись, не вернись, бо не мам ку кому,
Зохабив я дівча а сам не знам кому.
Як мы ся любили, сухы верьбы цвіли,
Як мы перестали, зелены зівяли.
Як мы ся любили, рыбка моя, рыбка,
Теперь ся на тебе посмотри бритко.
А чія то хыжа...

Čo zabudli zverejniť iniciátori petície alebo petícia v alkoholovom opare

V zápisnici zo zasadnutia Odbornej komisie pre rusínsku národnostnú menšinu, Grantový program – kultúra národnostných menšín rok 2005, je o. i. možné si prečítať aj nasledovné fakty. Komisia v zložení: Ján Lipinský, predseda; Alexander Zozulák, podpredseda; Anna Kuzmiaková; Vasil' Choma; Robert Dohányos, jednohlasne, teda v pomere 5:0 odsúhlasila záverečné odporúčanie pre ministra kultúry o prerozdelení grantov pre rusínsku národnostnú menšinu. To znamená, že v grantovom kole, kde sa rozdeľovali finančné prostriedky do troch podprogramov (živá kultúra, periodická tlač a neperiodická tlač), návrh komisie svojim hlasom podporil aj Zozulák.

V zápisnici je ďalej konštatované, že na zasadnutie, ktoré sa konalo ráno od 9.00 hod. (21.2.2005), prišiel Zozulák v značne podnapitom stave a krátko po úvode zasadnutia zaspal na rokovacom stole. Napriek snahe členov komisie zobudiť ho, prebral sa až po takmer 2 hodinách, tesne pred záverečným hlasovaním. Jeho nedôstojné a rusínsku menšinu poškodujúce správanie je dôvodom na samostatné odporúčanie pre ministra kultúry o zrušení členstva Zozuláka v odbornej komisii.

Grantová komisia hneď na začiatku rokovania bola upozornená, že ministerstvo kultúry vychádzajúc z prijatých záväzkov SR v Európskej charte menšinových a regionálnych jazykov a iných medzinárodných dohovorov, garantuje vydávanie len jedného periodika pre národnostnú menšinu. Tri periodiká (Narodni novynky - NN, InfoRusyn a Rusyn) pri početnosti našej menšiny sú luxusom a ich podpora sa musí prejaviť pri znížení podpory ostatnej kultúry. Jednoducho povedané, pokiaľ minieme peniaze na tlač, ochudobníme týmto aktom živú kultúru a neperiodickú tlač (knihy).

Vzhľadom, na skutočnosť, že „apetit“ vydavateľov tlače bol značný a presahoval vyčlenenú sumu pre rusínsku menšinu, komisia na začiatku rokovania rozhodla na periodickú tlač vyčleniť 1/3 rozpočtu. Ďalej sme vzhľadom na podobné zameranie NN a InfoRusyn hlasovaním (3 za, 1 sa zdržal, 1 nehlasoval) rozhodli o podpore len jedného z nich. Pre InfoRusyn vyzneli hlavne tieto prednosti: informovanie o činnosti rusínskych občianskych združení v SR, profesionálny dizajn, pravidelné rubriky, distribúcia, internetovská podpora. V neposlednom rade zavázala aj skutočnosť, že najväčšie rusínske občianske združenie – Rusínska obroda na Slovensku, nemôže po známom podvodnom prevode vydavateľských práv NN a Rusyn, ostať bez vlastných novín.

Podpora pre vydávanie periodickej tlače je pre rok 2005 nasledovná:

názov	návrh komisie	žiadaná suma
Narodni novynky	0.- Sk	1 847 000.- Sk
Rusyn	500 000.- Sk	891 000.- Sk
InfoRusyn	787 000.- Sk	1 365 000.- Sk

(presné údaje o odporúčaní odbornej komisie si môžete pozrieť na webových stránkach ministerstva kultúry)

Napriek škandalóznemu správaniu sa Zozuláka, odborná komisia podporila vydávanie „jeho“ periodika Rusyn polmilionovou čiastkou. Pre porovnanie uvádzam, že ukrajinské periodikum DUKLA dostane dotáciu 420 000.- Sk.

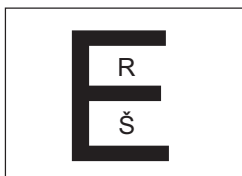
Verím, že po zverejnení nových skutočností sa viacerí zhodneme na tom, že petíciu citiť alkoholovým oparom.

Ján Lipinský, predseda komisie

1. **úloha:** Котру річницю ославить 25. марца Русинська оброда од свого założиня?

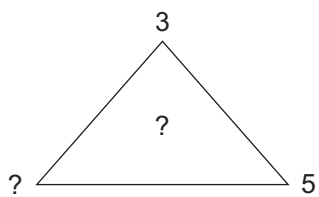
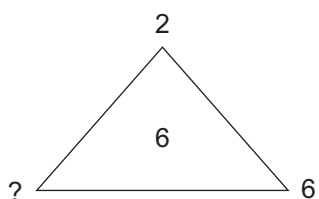
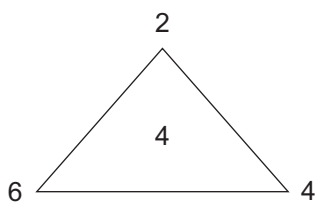
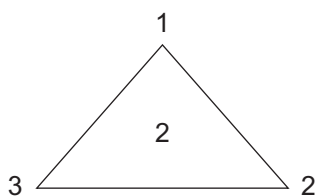
2. **úloha:** Nájdite v rébusoch literárne pojmy, s ktorými sa určite stretávate na hodinách literatúry.

5. **úloha: Загадка**

В котрім морі ніт ани капкы воды?

4. **úloha:** Logicky doplňte čísla namiesto otáznikov

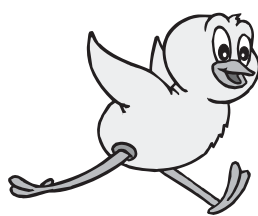
3 власной творчости

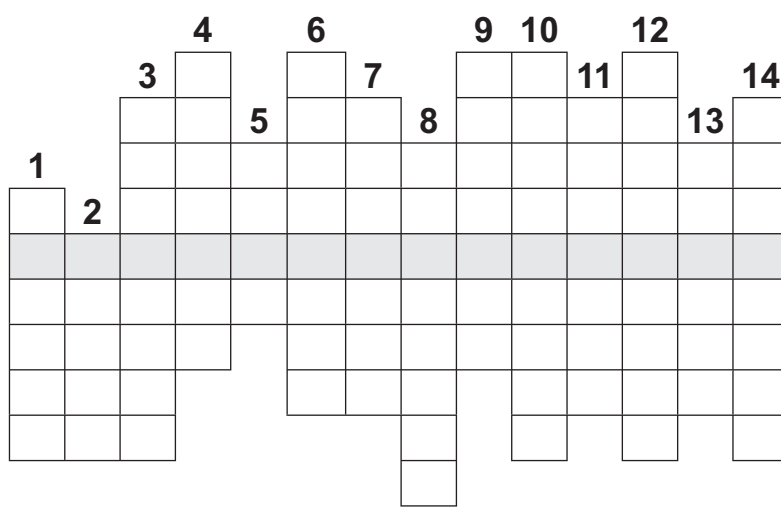
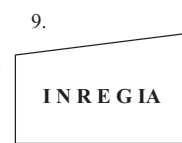
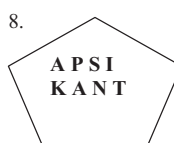
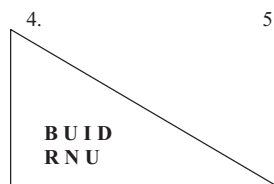
Малюю яєчко, малюю,
і так собі поспівую
ей, про того тя малюю,
што день і ніч роздумую.
Пестры фарбы мішам,
бы ся ті любило,
жебы ся ті, милый,
скоро не розбило.

Як ня прийдеш на Великдень
водичков поляти,
жебы ем ті могла
то найкраще дати.
Жебысь сі подумав
же го малювала,
молада дівочка,
што тя рада мала.

Сімонка Латтова
ОШ Стацін
7. клас

6. **úloha:** Z pomiešaných písmen poskladaj názvy štátov a doplň ich do tajničky

5. **úloha:** Найдите в реченях назвы облечиня

Професор очка прижмуриу.
Томаш лячі не хоче.
Іван цукерь росыпав.
Довша тычка ся зломил.
Люблю з капусты юху.

Вельо стріч колись они мали.
Ваша локша была добра.
Бабка лапішку зломил.
Вільху стяли малы хлопці.
Тігер окремо дістав нажерти.

Zo správnych odpovedí z č. 2/2005 sme vyžrebovali týchto výhercov: D. Laščák, D. Blašková, P. Blašková – Čabalovce, N. Čvirková – Čabiny, M. Galan – Vydraň, J. Korba – Habura, M. Sedlák - Medvedie

Сут'ажный купон 3/2005 (Vyplňte a pošlite na adresu redakcie. Správnych lúštitel'ov potešíme pekným darčekom).

- 1. úloha:
- 2. úloha:
- 3. úloha:
- 4. úloha:
- 5. úloha:
- 6. úloha:

Meno a priezvisko:..... Adresa:

Дорогы в редакції

Близькоть ся 60 років од скончіня 2. світової войны, на што не треба забывати. Ани тым, котры войну пережыли, ани тым котры ей не зазнали, жебы ім припомянути, яки страданя война про людей приносить.

Выбрав єм єдну з многых пригод „Штефанко”, яка є написана подля правдивой пригоды з нашого села.

Штефанко

На зачатку осени в 1944 р. німецькы вояци поступні обсаджували села в нашім регіоні. Обсадили і Ялины. В кождім дворі стояли возы, коні, дагде і моторы. Осінь была мокра і холодна вояци ся на силу пхали до хыж. І там, де было цалком мало місця про саму многодітну родину. Домашні ся мусили стримувати в коморах, пивницях. Де ся лем дало. І

в такім, про людей тяжкім жывоті, приходили на світ діти. Родили ся. І тогды люди хворіли, умерали. Жывот ся не дав заставити.

Штефанови Быстрянови в Ялинах захворіла жена Ганя. Скаржыла ся, же ей болить в бріху. Кождым дньом ся чула слабша. Болести ставали сильнішыми. Уж ани їсти ей не смаковало, так зослабла. По двох тыжнях хвороты перестала і ходити. Мусила лем лежати. Хоць їх хыжа была повна Німців, часто од болести наголос йойкала—стукала. Штефан, ей муж, ходив барс смутный а діти — малый Михалко і Штефанко іщі смутнішы. Бояли о свою маму. Все плакали, кедь ей виділи хвору лежати в постелі. Штефан ку жені закликав німецького воєньского дохтора. Тот, як видів Ганю лежати в постелі таку слабу, спідліту, зожовтіту, лем руков махнув. Пошвондрикав штось по німецькы, чому ништо не розумів. Штось приказував воякам, котры бывали в хыжі. Гані зохабив два порошкы. Єден ей дав такой выпити і одышов. До вечера одышли з хыжі і вшыткы вояци.

Про Штефана, жену і діти стало легше. Але Ганіны болести не подавали. Бріх болів іщі веце. Штефана ей хворота чім дальше тым веце трапила. Знав, же ей не може помочи, кедь не поміг ани дохторь. Не знав, де ся подіти. Была война. До Лабірце про дохтора не мож было іти. Ани до Гуменного до шпыталю. Хоць бы мав продати ціле газдівство, лем жебы жена выздрила. Быв нещасный, старав ся, што буде дале. В голові мав лем єдно - Гані треба поміч. Лем де ей глядати?!

Час минав а Ганіна хворота не подавала. Вшелиякы думкы приходили Штефанови на мысль, кедь видів свою жену, знищену хворотом, лежати в постелі. А коло ньой ходили їх малы выплаканы і смутны сынкове. Штефан був готовый понукнути і свою послідню капку крови за ей жывот. За жывот жены і мамы їх маленькых дітей. Єден пізний вечір Штефан сидів на лавці коло стола, близко постелі, де лежала Ганя. Было му холодно. Хоць в шпаргеті цілый час горіло, сидів в старім грубім ґероку. Уж вельо ночі не спав. На спяня ани не подумав. Не хотів заспати, хоць даколи ся мусив міцно перемагати. Із лавкы по раз попозерав на жену. Лампа была скручена. В ей слабім світлі ся вказала жинина жовта тварь, высохнута од болести. Од слабого світла лампы вызерала іщі жовтіша. Вызерала, як кебы ей уж мали класти

до лады і поховати. Уж цілый тыждень не взяла нич до рота, окрем воды і кус молюка. Діти лежали на другій постелі. Спали. І Ганя, змучена великыма болестями, заспала. Лем ей тяжке дыханя прозраждало, же іщі жыє. Штефан думав. Добрі, же заспала, ходем так не терпить. Сидів на лавці і позерав на ню. Пришло му жаль. Хоць ей хранив, як ангел хранитель, помочи ей не знав. Сам ся тряс зо страху і зими. З оч му зачали падати слызы і цалком змочили його смутну і страплєну тварь.

Кебы не была тотя проклята война! Продав бы єм цілый масток і хыжу а так бы єм глядав поміч. А тепарь што! Як ей бідници помочи?! Не міг собі порадити. Жаль зачав стискати серце, пхав ся аж до гортани. Дусив го. Хоць бы як хотів, не міг своїй жені нияк помочи. Зоставало му лем єдно чекати, ці ей тіло вытримать і пережыє тоту страшу хвороту.

Ходем кебы зо села дахто прийшов. Кождый ся боить тых проклятых вояків, што ся ту розтігують як дома. Як кебы ім належав цілый світ! Боже, помож! Лем жебы тоту тяжку хвороту пережыла. Посмотрь ходем на тоты малы діти. Захранны ім матір. Кебы уж скоро пришло рано. Піду до села дакого поглядати, попросити о поміч. Даколи і обычайны люди знають в біді помочи.

Штефан сидів і роздумував. Видів, же жена стала легше дыхати. Кус ся успокоїв. Страх о жинин жывот, недоспаны ночі, голод, вшытко траплїня Штефана міцно змучіло. Перемогло го спяня. Обома руками ся опер о стіл, зложыв голову і твердо заслав на місці де сидів. Вонка падав доч. Дув холодный вітер. Ганя ся збудила. Хоць лежала під перинов, было ей холодно. Кілько бировала, кричала на Штефана но він лем як у сні чув ей кричаня. Не міг ся збудити! Твердо спав...

Вітер зачав дути міцніше, аж задув в хыжі скручену лампу. В хыжі потемніло. Штефан зачув в сні буханя. Як кебы хтось міцно руков вдарив по столі. Збудив ся. Темно. Не знав, што ся в хыжі робить. Выстрашыв ся і запалив лампу. Утікав ку постелі своей жены. Не чув ей дых. Обляв го студений пот. Хопив жену за руку... была цалком холодна. Ганя уж не жыла. Штефан не знав, што робити з великого жалю. Кебы міг, кричав бы на цілый світ. Боже, чом єсь ня так покарав?! Чом праві тепер єсь ей од нас взяв? Спамятав ся. Не міг кричати! Ани голосно плакати! Не хотів збудити дітей. Думав. Най іщі сплять, і так то буде про них дость рано, кедь ся пробудять і увидять свою маму мертву. Рано діти поставали. З хыжы ся озывав міцный плач. Не хотіли вірити, же їх мама уж не жыла.

Пришли сусідове. Із неогобльованых дочок зробили ладу. Рыхтовали погріб. Священик не міг прийти, бо село належало під фару на другім селі. Пришов ходем сельский учитель із дзвоном і пару людей. Одкочіли погріб як знали. Діти міцно плакали за своих мамов. Малый Штефанко кричав на хлопів, чом його маму забивають клинцями до лады. Не знав іщі порозуміти, што ся стало з його мамов.

Одышла навікы з дому газдыня, добра жена і добра мати. Малый Штефанко вельо раз через день выбіг на близку загороду, одкы было видно церквы і цінтерь. Кричав на свою маму. Звідав ся, коли уж прийде домів. Хоцькотра сусідка, котра перша зачула Штефанка кричати на свою маму выбігла за ним на загороду і насили го брала домів. Притулила, погласкала і слызы повтерала. Нукала їдлом. Было то вшытко мало про Штефанка. Маму му ништо а нич не вернуло. Іщі вельо раз Штефанко выбіг на загороду кричати. Робив так, покы Німці зо села не выгнали вшыткых людей. Была нучена евакуація.

Штефан Смолей, Меджілабірці

Свідчіня Лемка про Талергоф

Достав ся ку нам Лемківській річник 2004 – 15. зо серії Бібліотеки Бєсіды, який выдало Товаришыня Лемків в Польску. Приправили го до выданя нашы колеґове русиньского пера Петро Трохановский і др. Олена Дуць-Файфер. Актуалныма фотками з полонницькой путі до Талергофу обогатив книжку о. Роман Дубец.

Книжочка з 158 странами присвячена 90-ї річниці тяжкых часів Лемковины. Од самого зачатку Першой світової войны австрійска воячіна перезекувала русиньску інтелігенцію за ей націоналны амбіції. В краю запанував терор, насильство і арешты. Уж 14. септембра 1914 р. з Горлиць був одправлений перший транспорт з несполягливыма про воєньский режим Лемками аж до Талергофу, што є поближе таліаньской границі, де про них був приправлений концентрачный лаґер.

В окремія части книжки ся друкує список 152 сел і містечок а з тым і мена 935 наших русиньских соплеменників депортованых до Талергофу. З них лем за єден неповный рік в лаґрі загинуло 111 особ. О тых фактах говорить вязень того концентраку Теофіль Курилло у своей репортажі Дневник Лемка з Талергофу.

На ілустрацію наведу пару дневниковых записів.

10. октобра - Холодный день. Настрий в бараку невеселий. На сьніданя дають нам брудну зупу з фізіолом. В третім бараку вмер якийсь Жыд. Похорон одного селянина. Привезли Лемків з грибівского і сандецкого повітів. Жебы ся дознати, хто прибыл, враз з єдным священиком хватил єм конов і выбрал єм ся по воду. Виджу перед великым бараком, котрый был предназначений про хворых на холеру, свого вітця священика Василя Куриллу - пароха Фльоринкы, о. Теофіля Качмарчыка

з Білоцаревою зо сыном Любоміром, нотариальным депедентом.

21. октобра - Настрий пригнобляня серед интернуваных. 65 похоронів уж было. Гнеска похоронять 66го покойника.

3. новембра - Юречко з Нового Санча несподівано захворі і сповідал ся перед прислянним ку нему священиком. Стрічам ся з вдовом по о. Максимі Сандивичу зо Ждыні, котрого розстріляли без слідства і суду в горлицкій вязниці 6. септембра 1914 о бій годині рано.

Товаришыня Лемків з представителями духовництва декількома петныма торжествами достойно припомянули траґічне событя сперед 90 років. „Та доміантом нашой Памяти - пише П. Трохановский - было зорганізоване полонничество до Талергофу з мурованьом пропамятной таблы в капличціротонді в Фельдкірхемі, выбудованій на місці перепохованя жертв Талергофу”.

фед